

FER DEL TRAUMA UN OBJECTE BELL¹

– Iván Ruiz –

Psicoanalista, membre de
l'Escola Lacaniana de Psicoanàlisi

UN DOCUMENTAL SOBRE L'AUTISME

L'origen d'*Unes altres veus* es remunta a l'any 2010. Aquell any, concretament el 19 de juny, l'Escola Lacaniana de Psicoanàlisi va organitzar un Fòrum a Barcelona sobre l'autisme, que va reunir més de sis-centes persones. La convocatòria es feia des de la urgència: era necessari respondre a dues propostes temeràries, una del Partit Popular dirigida al Senat d'Espanya i, una altra, formulada per una associació de pares al Parlament de Catalunya. Per als psicoanalistes d'orientació lacaniana, però també per a mestres, professors, psicòlegs, fisioterapeutes, logopedes, pediatres, musicoterapeutes, artistes, científics, famílies afectades per l'autisme i altres tantes persones es tractava de posar de manifest: *Que és necessari explicar els riscos de l'avaluació limitada a la xifra, que silencià allò particular de cada ésser humà... que el tractament de l'autisme no pot reduir-se a models d'ensinistrament de la conducta ni a simplificar la complexitat de la parla i del llenguatge humà en exercicis de comunicació... i que limitar l'oferta de tractament a un únic model teòric vulnera el dret dels ciutadans a escollir quins tractaments prefeixen per a ells i/o els seus fills.*

La conjuntura d'aquesta aliança perillosa entre una associació de pares i alguns representats polítics, que pretenien dir als professionals com havien de treballar, em va fer veure amb claredat que convenia fer un document audiovisual

que apropés al públic més ampli l'orientació que la psicoanàlisi lacaniana aporta a l'abordatge de l'autisme. No ens hem ocupat prou de fer-ho i aquest documental pretenia servir per a aquest fi. Era imprescindible, així, crear un objecte bell que fes transmissible allò real insuportable que sovint és l'autisme del subjecte que rebutja, almenys d'entrada, tota identificació amb el seu consemblant i, per tant, el vincle amb ell. Corríem el risc de caure en l'optimisme fàcil, malgrat el que jo buscava era, més aviat, un to vitalista, certament més complex. Volia fer una pel·lícula que parlés de l'autisme, també de la psicoanàlisi, però, sobretot, que parlés d'allò singular que determina la vida de cada subjecte, de cadascú de nosaltres -de tu, lector. Per això, era imprescindible que el discurs psicoanalític travessés el documental. Un psicoanalista a l'encontre d'una cineasta podria produir un relat filmic que convidés a l'espectador a escoltar d'una altra manera. Així, fou gràcies a en Miquel Bassols que vaig conèixer a la Sílvia Cortés, una realitzadora catalana que, amb la Marta Alonso, em van brindar el seu laboratori d'idees, anomenat Teidees Audiovisuals, S.L. Podria destacar moltes qualitats de la Sílvia Cortés, però les dues que més van beneficiar a *Unes altres veus* van ser la seva tossuderia per rescatar la diferència i el seu amor per la psicoanàlisi. Si aquesta pel·lícula és fonamentalment una pel·lícula sobre l'amor, sobre l'amor de transferència al que Freud es referia, és també per aquest motiu.

Què escoltem de la psicoanàlisi lacaniana més enllà del què a la pel·lícula es discurs de la psicoanàlisi. I asseuríem als psicoanalistes sobre aquell divan, que vam dur amb nosaltres arreu on vam rodar. Sabíem molt bé de la importància

de situar als psicoanalistes al divan -ells no poden ser aliens a allò que diuen-, alhora que escoltar als pares en un lloc en què la seva paraula estigués protegida -ells no saben de vegades que en saben. També érem conscients de l'interès de convidar a l'Albert a prendre la paraula -ell troba les paraules que, sovint, altres perseguim- o de fer possible que l'Héctor es desplaçés a contrallum -ell persegueix construir amb el seu cos l'espai que, sovint, altres ja hem interioritzat.

Però, pels que ja hagueu vist la pel·lícula, haureu notat que el discurs lacanià es fa present també quan els talls en el relat permeten a l'espectador trobar-se amb l'evocació del què s'ha dit en darrer lloc. El guió, escrit després del que vam obtenir dels participants en el rodatge, planteja qüestions que només l'espectador pot reconèixer eventualment com a pròpies. Les diverses veus que fan d'aquesta pel·lícula un calidoscopi sonor contenen la participació d'alguns pares i mares vinculats a l'Associació TEADir i d'alguns col·legues que van acceptar, ja fa set anys, la meua proposta de participar en aquesta singular pel·lícula.

Fou imprescindible, també, trobar el finançament per dur a terme un objecte cinematogràfic de qualitat. De nou, la transferència, com deia Jacques Lacan, està a l'inici. I van respondre a ella centenars de persones conegudes, però també altres de les que mai en vaig saber res, que van prestar el seu suport i que es van sumar a les institucions que van esponsoritzar el documental. L'Associació TEADir de pares, mares i familiars de persones amb autisme, que va fer seu des de l'inici aquest projecte, es va ocupar de canalitzar totes les ajudes.

LA IMATGE DE L'AUTISME

No existeix la imatge de l'autisme. Això fóra el que finalment ens mostrà el propi

projecte. La no-imatge de l'autisme ens havia de permetre, aleshores, parlar de cada infant o adolescent anomenat autista, considerat subjecte de ple dret pel sol fet de que, parlant d'ell, ja existeix en el lloc comú del discurs. No filmar directament a cap infant amb autisme fou una de les decisions més rellevants que vaig haver de prendre. Això fa d'*Unes altres veus* una pel·lícula en la què no hi ha res a veure, tan sols un relat per ser escoltat.

Des de la seva estrena, el 3 d'abril de 2013, he viatjat molt acompanyant a la pel·lícula. Un gran nombre de col·legues d'arreu del món han fet possible que *Unes altres veus* arribés a llocs en els quals el discurs de la psicoanàlisi es troba seriosament amenaçat per la ideologia del *cognitivism democràtic*, és a dir, el *cognitivism per tothom*. Això passa de la mateixa manera que les llibertats veuen avui reduït el seu espai per l'imperi de la xifra i el control dels ciutadans, que preten restringir els efectes de la paraula. El món seria diferent si no existís la psicoanàlisi i els psicoanalistes presents en molts llocs del planeta que demostren la validesa i eficàcia del discurs. D'aquesta transferència de treball també se'n va beneficiar *Unes altres veus*, que es va projectar, i encara es projecta, en multitud de ciutats: Barcelona, Nice (França), Sant Boi de Llobregat, Angers (França), Rennes (França), Tarragona, París (França), Madrid, Montpellier (França), Bretigny (França), Orly, Orléans (França), Igualada, Buenos Aires (Argentina), Lleida, Brussel·les (França), Zaragoza, Torino (Itàlia), Grenoble (França), Bilbao, Strasbourg (França), Pessac (França), Caracas (Veneçuela), L'Hospitalet de Llobregat, Santiago de Chile (Xile), Aguasdulces (Mèxic), México DF (Mèxic), Dublín (Irlanda), Berga, Rouen (França), Lyon (França), Urdúliz, Étampes (França), Clermont-Ferrand (França), Palencia, Évreux (França), Santa Fe (Argentina), Cádiz, Chiclan de la Frontera, Alicante, Granada, San Sebastián, Guatemala, Metz (França), A Coruña, Londres (Anglaterra), Santander,

Veneza (Itàlia), Genève (Suïssa), Hauteville (França), Berlin (Alemanya), Sevilla, Saint-Germain Laxis (França), Huesca, Toledo, New York (EUA), Gavà, Ciutadella, Miami (EUA), Manresa, Salvador de Bahia (Brasil), Bogotá (Colòmbia), Murcia, Andorra, Reus, Tirana (Albània), València, Nottingham (Anglaterra), Belo Horizonte (Brasil), Rio de Janeiro (Brasil).

Els debats posteriors a la pel·lícula, les preguntes, els qüestionaments, l'encontre amb les famílies i els subjectes afectats pel terme *autisme* i l'hospitalitat dels col·legues de cada indret; tot plegat fa de la difusió del documental una experiència inigualable.

UNA PARAULA TESTIMONIAL

Hi ha, a més, un altre impuls en el desig de realitzar aquesta pel·lícula. Aquest impuls és l'encontre amb l'autisme del meu fill Héctor. No hi ha dubte, va ser un encontre traumàtic. Qualsevol explicació sobre la causa esdevenia una veritat mentidera i tan sols em quedava la pregunta: *Què i com fer amb això?* Degut, segurament, al meu recurs a la sublimació, em vaig veure empès a introduir una mica de llum en la foscor que ocupava el trauma. La meua pròpia psicoanàlisi em va permetre introduir, per mitjà de l'objecte veu, un cert vel a l'angoixa i fer del trauma un objecte bell. Potser és per aquesta raó que la pel·lícula, un cop acabada, va sobrepassar el projecte inicial dels autors i va adquirir la mateixa autonomia que la d'aquells objectes artístics que poden ser usats per altres. Sense saber-ho, en un inici, vaig buscar a altres pares que poguessin parlar dels seus fills, no tant des de la gravetat que s'imposa per molts quan reben el diagnòstic, sinó des de la vitalitat que suposa construir amb el teu fill una relació basada en allò més singular de la seva posició al món. L'autisme d'un fill planteja moltes dificultats per a l'esdevenir de la seva vida i també per a la contribució dels pares en aquest procés, però no em semblava incompatible amb el fet de trobar una

certesa, la d'estimar al fill que hom té i no pas a un altre. Fou una aposta trobar pares i mares que sostinguessin aquesta posició; i així va ser.

I, finalment, l'Albert: *acustufant!* Aquesta és la paraula que, recordant la funció que Freud atribueix a l'acudit i a la seva relació amb l'inconscient, va introduir un terme nou a on no era esperat. *Acustufant* és el moment de la pel·lícula que, més enllà del malentès de les llengües i dels països pels que *Unes altres veus* ha viatjat, fa riure cada cop a l'espectador. Tot i que *acustufant* és una paraula que existeix en l'àmbit radiofònic, per exemple, *acustufant* és el nom d'allò radicalment diferent. No tant per la paraula en sí, si no per la manera com l'Albert, a l'última part de la pel·lícula, la fa servir. *Acustufant* és la sortida a la sèrie d'adjectius amb els què descriu el documental, però que alhora l'introdueix en una metonímia de la que li és difícil sortir. Aquesta va ser per mi una de les primeres raons per convidar a l'Albert a participar en aquest projecte, els efectes del qual es van fer palesos immediatament en el seu interès per escriure sobre el què li passa.

L'experiència d'*Unes altres veus* continua encara avui, un cop estrenada i distribuïda la pel·lícula. Els testimonis dels pares i mares -rics en ensenyances- que he conegut després o les interessants col·laboracions amb psicoanalistes d'altres indrets del món o de persones interessades en projectar la pel·lícula allà on són, allà on es troben, fan que aquest documental hagi adquirit vida pròpia. Tot això fa pensar que al costat de tots aquells -pares, professionals, interessos financers i polítics- que pretenen uniformitzar les sortides als reptes tan complexos que planteja l'autisme durant la vida d'un subjecte, al costat de tot això, altres pares, mares, familiars, professionals, persones diverses preocupades per l'autisme busquen expressions sòlides, alhora que respectuoses, del què és un ésser humà en el límit de la seva subjectivitat. ●

¹ Traducció realitzada de l'original en castellà per l'Equip *eipea*.